

lization are analysed, the combination of key competences providing the ability for self-realization is selected, the expediency of the purposeful formation of this ability at the senior age is grounded.

Key words: personality, vital competence, key competences, communicative competence, socio-cultural, vital functions, vital success, self-realization of personality, self-determination.

УДК 378. (14)

КАЛІНІНА Л.А.

м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розглядаються питання формування педагогічної майстерності майбутніх вчителів засобами театральної педагогіки як однієї із важливих складових професійної компетентності вчителя.

Ключові слова: театральна педагогіка, педагогічна майстерність, професійна компетентність, педагогічне спілкування.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства велика увага повинна звертатися на всі соціальні фактори існування дитини в школі, які впливають на процес становлення та розвитку дитини як особистості, які частіше всього зумовлюють її подальше навчання та виховання дитини. Тому так важливо на високому рівні забезпечити теоретичну і практичну підготовку майбутніх учителів, педагогічна діяльність яких реалізується в умовах сучасного соціуму. Потрібно постійно посилювати практичну спрямованість педагогічної освіти для розвитку у майбутніх учителів фахової майстерності, підвищувати рівень їх психологічної культури, моральної вихованості, національної самосвідомості і громадянської активності.

Освіта, як визначено Національною доктриною розвитку освіти в Україні, повинна мати гуманістичний характер і ґрунтуватися на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Важливою умовою до-

сягнення цієї мети є підготовка нової генерації педагогічних та науково-педагогічних кадрів, яким буде притаманний дух українського народу, його самобутній менталітет. Національній школі потрібні високоосвічені й високодуховні, фахівці соціально-активні й національно свідомі, здатні виховувати кожну дитину індивідуальною самобутню особистістю на основі цінностей вітчизняної і світової культур.

Метою даної статі є висвітлення проблем формування педагогічної майстерності майбутніх вчителів засобами театральної педагогіки.

Державний стандарт загальної середньої освіти представляє новий підхід до сучасної освіти України, передбачає формування нових стандартів освіти. Крім того, Державний стандарт загальної середньої освіти вносить нове розуміння змісту професійної підготовки майбутнього вчителя. Перед випускниками вищих педагогічних навчальних закладів постають завдання оволодіння основами педагогічної майстерності.

Проблему організації колективної творчої діяльності та провідної ролі особистості педагога в системі навчання було висвітлено у дослідженнях Б. Ананьєва, В. Кан-Каліка, М. Лазарева, А. Макарова, А. Макаренко, А. Мудрик, В. Романець, С. Сисоєвої, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

Процес підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності засобами театральної педагогіки став предметом вивчення відомих дослідників, а саме: В. Абрамян, О. Булатової, Ж. Ваганової, В. Варганової, Л. Дубіної, Ю. Єлисовенко. П. Єршова, І. Зязюна, Н. Тарасович та інших.

Видатні діячі театральної педагогіки, актори, режисери, драматурги К. Станіславський, М. Чехов, Е. Вахтангов, М. Кнебель, Б. Брехт, Б. Шоу запропонували цікаві підходи щодо формування людини-творця. Г. Крісті, Л. Новицька, З. Гіпіус, В. Петров визначили роль та ознаки тренінгу як форми заняття, стимулюючого активність студента, який відіграє важливу роль у розвитку їх професійно-особистісних якостей. Свій внесок у розуміння і значення елементів театального мистецтва в діяльності вчителів внесли Ю. Азаров, М. Букатов, П. Єршов, А. Єршова, І. Зязюн, Ю. Львова та інші.

Проблеми формування педагогічної майстерності вивчали О. Абдуліна, В. Бутенко, Ф. Гоновлін, Л. Задорожна, І. Зязюн,

В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, Л. Лимаренко, А. Мудрик, В. Слассьонін, В. Ягупов та інші.

Ідея використання театральної педагогіки у підготовці майбутніх учителів і в їх подальшій професійній діяльності останніми роками набула популярності, про що свідчить вітчизняна і зарубіжна практика.

Проведений аналіз науково-методичної літератури та практики свідчать, що на сучасному етапі у вищій школі напрацьовано значний досвід використання полі функціональних виховних можливостей театральної педагогіки. В той же час у реальному житті можливості театального мистецтва та його вплив на професійний розвиток майбутніх фахівців, використовується ще недостатньо, що і обумовило звернення до цієї проблеми.

У процесі навчання у ВНЗ, студенти не тільки здобувають знання, опановують зміст та особливості обраної професії, але і готуються стати особистістю в освітньому процесі, особистістю, яка характеризується високим рівнем професійних знань, умінь та навичок, необхідних для встановлення взаємодії і взаєморозуміння зі своїми вихованцями та учнями й оточуючим середовищем.

Структура професійної діяльності педагога містить у собі мотиваційно-ціннісну, змістовну й процесуальну складові, що передбачає володіння системою особистісних якостей і соціально-психологічних рис, педагогічними технологіями, наявність високого рівня освіченості, педагогічних здібностей та творчого потенціалу. Фахова компетентність і спеціальна підготовка майбутнього вчителя включає в себе: ґрунтовні знання із загальноосвітніх і фахових дисциплін; педагогічне спрямування наукової ерудиції; володіння ефективною педагогічною технологією; уміння користуватися сучасною комп'ютерною технікою.

У майбутнього вчителя повинні бути в наявності та постійно розвиватись психолого-педагогічні здібності, а саме: проектування цілей навчання та прогнозування шляхів особистісного становлення дитини; конструювання методичних підходів і здатність передбачати можливі результати; педагогічна творчість; адекватне сприйняття вихованця та безумовне прийняття його як особистості; педагогічний оптимізм; духовно-виховний

вплив на дитячий колектив і особистість дитини, організація ефективної педагогічної взаємодії з ними; соціальні, перцептивні та комунікативні здібності (комунікабельність; гнучкість і швидкість мислення у педагогічних ситуаціях; висока культура мови та мовлення-фонетична чіткість, лексична науковість і точність, експресивність, емоційність і виразність; володіння мімікою, тоном голосу, поставою, рухами та жестами).

О. Савченко, аналізуючи сучасну ситуацію підготовки фахівця для роботи у сучасній школі, вказує на нагальну потребу оновлення змісту методичної підготовки за принципом цілісності, системності та інтеграції. Вона вважає, що потрібно враховувати ті процеси, які сьогодні визначають діяльність сучасної школи, і підкреслює, що на сучасному етапі існує диспропорція між теоретичною і практичною підготовкою молодого учителя до педагогічної діяльності. Тому, на думку О. Савченко, необхідно посилити діяльнiсну, процесуальну, практичну складову змісту, що дасть можливість вже у період навчання у вищому навчальному заході, студентам – майбутнім вчителям оволодіти достатнім обсягом теоретичних знань та практичних навичок.

Слід зазначити, що діяльність педагога-практика, як правило, сполучена з мистецтвом. А. Пінкевич ще у 1920 році у своїх дослідженнях наголошував на тому, що для педагогіки науковий базис є необхідним. Він вважав, що педагогіка – це, безперечно, наука, але у завершенні, у своєму практичному застосуванні, вона є мистецтвом.

У 1923 році А. Шафранова виявила спільні риси у творчій діяльності педагога та актора – не автоматизованість значної частини праці, обмеженість її рамками офіційного робочого дня, сполученість цих різновидів діяльності зі специфічними професійними емоціями, складність вимог, які висувають до психіки діяча мистецтв та вчителя їх рід занять, творчий характер їх діяльності. Сукупність перелічених моментів логічно веде до висновку про спорідненість діяльності педагога та актора. Крім цього, багато дослідників педагогічної діяльності відзначили необхідність яскравого, заразливого, переконливого викладу навчального матеріалу.

Специфіку театрального мистецтва, його природу, історію виникнення, загальні характеристики елементів можна знайти у ряді дисциплін, які викладаються у педагогічних вузах, зокре-

ма: у дисциплінах гуманітарного та соціально-економічного циклу (українська та зарубіжна культура, філософія, соціологія); у дисциплінах фундаментального та професійно-орієнтованого циклу (теорія та історія педагогіки, основи педагогічної майстерності, дитяча література з основами літературознавства, методика викладання української мови); у циклі професійно-орієнтованих дисциплінах зі спеціальності (історія мистецтв, основи естетичного виховання); у циклі дисциплін підготовки спеціаліста (естетика, культура і техніка мовлення).

Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни (філософія, соціологія, естетика), які є базовими у формуванні соціально-педагогічної мобільності, соціально-професійної сенситивності, в оволодінні мистецькими та соціалізуючими педагогічними вміннями, вивчаються пізніше психолого-педагогічних, фундаментальних та спеціальних дисциплін (педагогіки, основ педагогічної майстерності, методики викладання української мови, дитячої літератури з основами літературознавства).

Але крім оволодінням навчальними дисциплінами, перед сучасним вищим педагогічним закладом стоїть ще завдання, яке полягає у наступному: по-перше – це формування творчих якостей особистості студента, а по-друге – це розкриття цієї особистості. Перше завдання включає в себе ідейно – моральне, естетичне та етичне виховання майбутнього педагога (формування світогляду, художнього смаку і морального обличчя). Особливо слід підкреслити, що розкриття творчого потенціалу індивідуальності досягається тільки шляхом професійного виховання і навчання. А театральна педагогіка включає в себе способи і методи за допомогою яких можна усунути прогалину, яка сьогодні ще існує в професійній підготовці педагогів.

К. Станіславський зауважував, що праця над собою створює відповідну техніку, підвалинами якої є з одного боку знання природи та її законів, а з іншого систематичні вправи і звичка, спочатку відома, але така, що поступово перетворюється на підсвідому механічну (моторну). Техніка артиста є свідомою. Він використовує десяту частку, доступну в творчості нашій свідомості, для того, щоб пізнати і викликати до життя природним шляхом дев'ять десятих несвідомого творчого життя ролі: несвідоме через свідоме – ось гасло техніки нашого мистецтва.

Дуже часто педагогічне мистецтво називають театром одного актора, і виходячи з цього положення дуже важливо знати принципи театральної дії та її закони. Для досягнення найвагомішої естетичної впливовості, для усвідомлення мистецької значущості поведінкової активності перед аудиторією слід відштовхуватись не від самопочуття, не від психічних станів, переважно непідвладних волі й свідомості, а від логіки фізичних дій. Правильне її здійснення здатне рефлекторно відтворювати і відповідну їй логіку почуттів, впливати на психіку з її підсвідомістю. Цей закон Станіславського продовж XX століття не дав можливості витіснити його систему на задвірки, а тримав її на позиціях авангарду. Важливо навчити педагога керуватися не емоціями, а перш за все логікою. Для цього у майбутніх учителів – студентів педагогічних вузів необхідно розвивати соціальну уяву і соціальний інтелект, що дасть можливість впливати на почуття, підсвідоме дітей.

На думку І. Зязюна, система К. Станіславського – не лише наука про акторську творчість, але й наука про те, як, спираючись на об'єктивні закони, вирощувати, розвивати, збагачувати різні здібності, і не лише сценічні. Система К. Станіславського – це вагомий засіб підвищення в творчій діяльності «коефіцієнту корисної дії» всякого обдарування».

На наш погляд, театральна-педагогічна система К. Станіславського здатна розглянути органічну соціальну природу театральної творчості через природу людини-творця, актора соціальної дії, оскільки дає можливість навчитися майбутньому педагогові володіти власними почуттями, емпатійними здібностями, та вміло використовувати їх у своїй педагогічній роботі.

Творчий стан і актора, і педагога складається з низки взаємопов'язаних елементів системи. Такими елементами є: активна зосередженість (сценічна увага); оцінка пропонуваного обставин (сценічна віра); готовність і бажання діяти, що виникають на цьому ґрунті. Ці елементи треба виховувати як актору, так і вчителю, щоб розвинути здатність приводити себе у правильне самопочуття.

Ще одним важливим моментом у процесі формуванні засад педагогічної майстерності майбутнього вчителя засобами театральної педагогіки є дія або вміння діяти. Дія є носієм усьо-

го, що становить акторську та педагогічну діяльність, бо у дії об'єднується в одне ціле думки, почуття, уява, фантазія, психофізична поведінка, творче самопочуття, спілкування та інше.

Окремо потрібно сказати про педагогічне спілкування, яке передбачає вміння педагога швидко і правильно орієнтуватись в тих умовах, в яких відбувається процес спілкування (ці умови можуть дуже швидко змінюватись), здійснити мовний вплив, швидко знаходити комунікативні засоби, які відповідають і творчій індивідуальності педагога і індивідуальним особливостям вихованців, а також дає змогу постійно відчувати і підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні.

Проте, вивчення досвіду роботи молодих вчителів виявило, що вони, як правило, займаються тільки повідомленням інформації, не здійснюючи при цьому у повній мірі, процесу професійного спілкування.

Зазначимо, що, на жаль, сьогодні в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя в належній мірі не приділяється увага питанням його мовної підготовки, а саме: оволодінням технологією та технікою мовлення, розвитку професійного дихання та питанням практичної роботи над текстом. Проте слід зазначити, що не виправлення цих серйозних недоліків в мовній підготовці вчителя, може у подальшому привести до не сформованості професійного мовлення вчителя, яке є однією із складових його педагогічної техніки. Це інструмент професійної діяльності вчителя. А також це показник його педагогічної культури. Професійне мовлення має бути своєрідною «словесною дією» (за К. Станіславським), мета якої – інтелектуальний, емоційно-вольовий та моральний вплив на учнів.

У театральній педагогіці існує апробована методика навчання основам професійного мовлення (постановка голосу), яка, на жаль, в декількох елементах застосовується під час навчання майбутніх вчителів. Вона має три складника: перший – це техніка мовлення; другий – культура мовлення; третій – технологія мовлення. Одним з головних завдань театральної педагогіки є можливість для майбутніх вчителів практично оволодіти і вміти виразно і дохідливо передавати у своїй практичній діяльності всі відтінки різноманітних людських стосунків і почуттів за допомогою голосу, інтонації та правильного дихання, яскравого та логічно осмисленого мовлення.

Досконале володіння психофізичною технікою, всіма елементами педагогічної майстерності необхідне педагогові для яскравого, правдивого і виразного втілення в його професійній діяльності педагогічних цілей і завдань.

Таким чином, все вище сказане дозволяє зробити висновок, що система засобів театральної підготовки, впроваджена в процес навчання та виховання, цілком придатна для навчання майбутніх педагогів засадам професії вчителя – педагогічної технології і техніки, які утворюють фундамент педагогічної майстерності шляхом розвитку головних психофізичних якостей особистості майбутнього педагога.

Л.А. КАЛИНИНА

ВЛИЯНИЕ ТЕАТРАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье рассматриваются вопросы формирования педагогического мастерства будущих учителей средствами театральной педагогики как одного из важных компонентов профессиональной компетентности учителя.

Ключевые слова: театральная педагогика, педагогическое мастерство, профессиональная компетентность, педагогическое общение

KALININA L.A.

THE INFLUNCE OF THE THEATRE EDUCATION SEIENCE ON THE FORMATION OF THE PEDAGOGICAL CRAFT ON THE THEACHER'S

The question of the formation of the theachere education seience on the future teacher's by the means of the theatre seience as one of the most impotent part of the special theacher's competence is showed in the article.

Key words: theatre education seience, pedagogical craft, special competence, pedagogical comunication.